

**Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi
istiqlamətində həyata keçirilən hüquqi islahatlar**

Xülasə: Bütövlükdə, insan hüquqları problemi ən mühüm global problem kimi XXI əsrin gündəliyinə daxil edilmişdir, bu problemin həlli insanların digər ümumi problemlərinin həllindən asılıdır. Bu sahədə müəyyən beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqi şərait yaradılmışdır. İnsan hüquqları ayrılmazdır. Heç kəs insanı təbii hüquqlarından - yaşamaq, şəxsi toxunulmazlıq, özünün həyat fəaliyyətini azad seçmək, vicdan, fikir, əqidə azadlığı və sair hüquqlardan məhrum edə bilməz. Müasir həyatı azadlıq, bərabərlik, ədalət prinsiplərinə əsaslanan və universal xarakter daşıyan insan hüquqları olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil.

Təqdim edilən məqalədə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından irəli gələn əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları və onların səmərəli təminatı üçün mövcud qanunvericilik bazası geniş şərh edilmişdir.

Açar sözlər: Konstitusiya; qanun; sərəncam; fərman; insan hüquqları; hüquqi dövlət; beynəlxalq müqavilə; konvensiya; məhkəmə hakimiyyəti.

İnsan hüquqları təkcə dövləti, hüququ, qanunu, qanunçuluğu, hüquq qaydasını deyil, həm də vətəndaş cəmiyyətinin qiymətləndirilməsi kriteriyası kimi qəbul edilir. Çünki hüquqi dövlətin inkişafı, yetkinliyi xeyli dərəcədə insan hüquqlarının vəziyyəti, bu hüquqların həcmi və həyata keçirilməsindən asılıdır. Ona görə də insan hüquqları fərdə təkcə dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək imkanı vermir, həm də dövlətdən aralanmaq, şəxsi həyat sahəsində özünütəyinetməni, əqidəsini, mülkiyyətə münasibətini müəyyənləşdirmək imkanı verir.

Demokratik, hüquqi dövlət yaratmaq arzusu ilə yaşayan Azərbaycan xalqı ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanmış Konstitusiya layihəsini 12 noyabr 1995-ci il tarixdə ümumxalq səsverməsində qəbul etdi. Konstitusiyada xalqın dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi olması, dövlətin demokratik, hüquqi və dünyəvi olması, idarəçiliyin hakimiyyət bölgüsü əsasında təşkil olunması kimi təməl prinsiplər təsbit olunmuşdur. Beş bölmədən, 12 fəsildən və 158 maddədən ibarət yeni Konstitusiyada demokratik prinsiplər əsas tutularaq insan hüquq və azadlıqlarına geniş yer verilmiş, o cümlədən bu hüquqlardan doğan vəzifələr öz əksini tapmışdır.

Konstitusiyanın 12-ci maddəsi dövlətin ali məqsədinin insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin etmək olduğunu müəyyən edir. Burada insan hüquqlarının Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bundan əlavə, Konstitusiya müəyyən edir ki, insan hüquq və azadlıqlarını gözləmək və onları qorumaq bütün hakimiyyət orqanlarının borcudur. Bu hüquq və azadlıqlar birbaşa qüvvədədir, onların həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz və heç bir müddəə onların ləğvinə yönəldilmiş müddəə kimi təfsir edilə bilməz. Eyni zamanda hüquq və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər

♦ Kələsova Xəyalə Xəqani qızı - AMEA-nın Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun "Dövlət təhlükəsizliyinin hüquqi təminatı" şöbəsinin böyük elmi işçisi (Azərbaycan). E-mail: xayala_kalashova@yahoo.com

qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir və heç kəs öz hüquq və azadlıqlarından sui-istifadə etməməlidir. İnsan hüquqları yalnız digər insanların hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə təminat verilməsi, onların müdafiə edilməsi məqsədilə məhdudlaşdırıla bilər. Bu məhdudlaşdırma yalnız qanunla müəyyən edilməli və demokratik cəmiyyətin zərurətindən irəli gəlməlidir [2].

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit olunmuş insan və vətəndaş hüquqlarının daha effektiv təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bu sahədə mühüm Fərman və Sərəncamlar imzalamışdır. Belə ki, 22 fevral 1998-ci il tarixdə insan hüquqlarının və azadlıqlarının təmin olunması istiqamətində çox mühüm Fərman imzalandı. Fərmanda insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramının layihəsinin hazırlanması, insan hüquqları üzrə səlahiyyətli müvəkkil təsisatının yaradılmasına dair təkliflərin hazırlanması, qaçqınların və məcburi köçkünlərin, əlillərin, müharibə iştirakçılarının, aztəminatlı ailələrin iqtisadi və sosial hüquqlarının daha səmərəli təmin edilməsi ilə əlaqədar təkliflərin hazırlanması, insan hüquqları üzrə elmi-tədqiqat institutunun yaradılmasına dair təkliflərin hazırlanması, hüquqi islahatların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar normativ hüquqi aktların insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlara tam uyğunluğunu təmin etmək və s. bu kimi məqsədlərə nail olmaq üçün tədbirlər planı müəyyən olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” 1998-ci il 18 iyun tarixli 832 sayılı Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı”nı xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Bu gün bu proqramı təhlil etdikdə görürük ki, orada təsbit olunan demək olar ki, bütün bəndlər icra edilmişdir. Ombudsman təsisatının yaranması və uğurlu fəaliyyəti qeyd olunan proqramın səmərəli icrasına əyani sübutdur.

Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Hüquqi İslahat Komissiyası tərəfindən hazırlanmış “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunları ölkəmizdə məhkəmə-hüquq islahatları sahəsində atılan ilk, lakin çox vacib addım olmaqla müstəqil məhkəmə sisteminin yaradılmasına və fəaliyyət göstərməsinə imkan yaratdı. Qanun yeni məhkəmə sistemini, onun təşkilati əsaslarını müəyyən edərək, məhkəmələrin və hakimlərin müstəqilliyinin təmin edilməsinə, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsinin genişləndirilməsinə, məhkəmə baxışının ədalətli və açıq keçirilməsinə, ümumiyyətlə məhkəmələrin fəaliyyətinin və hakimlərin statusunun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına yönəlmişdir [4].

24 dekabr 2002-ci il tarixdə insan hüquqlarının təmini sahəsində mühüm qanunvericilik aktı - “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Konstitusiyaya Qanunu qəbul edilmişdir. Bu qanun Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsini Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına uyğunlaşdırmaq məqsədilə qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Avropa hüquq məkanına doğru inteqrasiya prosesində həyata keçirdiyi islahatların ən mühüm mərhələlərindən biri insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsində səmərəli hüquq müdafiə mexanizmi olan Ombudsman institutunun yaradılması olmuşdur. Ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının təmini istiqamətində aparılan hüquqi islahatların tərkib hissəsi kimi insan hüquqlarının səmərəli müdafiəsinin təmin edilməsi məqsədilə 28 dekabr 2001-ci il tarixdə “Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında” Konstitusiyaya Qanunu qəbul edilmişdir [6].

Məlum olduğu kimi, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində görülən tədbirlərin genişləndirilməsi məqsədilə 28 dekabr 2006-cı il tarixdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasında İnsan Hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilmişdir. MFP-da təsbit olunmuş müddəaların daha səmərəli həyata keçirilməsinə, bu sahədəki fəaliyyətin əlaqələndirilməsinə dəstək vermək məqsədilə İşçi Qrupunun nəzdində MFP-nin strukturuna müvafiq olaraq 5 alt qrupları yaradılmış, qrupların işinə planın icrasına məsul dövlət qurumlarının nümayəndələri ilə yanaşı, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları da cəlb olunmuşlar.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, vətəndaşların layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədi kimi təsbit olunmuş və insan hüquqlarının təbii hüquqlar olması göstərilmişdir. Konstitusiyanın üçüncü fəslə bütünlüklə əsas insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına həsr olunmuşdur.

İnsan hüquqlarının real müdafiəsinin növbəti mərhələsi Konstitusiyaya dəyişikliklər edilməsi barədə 2002-ci ilin avqust ayında keçirilmiş referendum oldu. Qəbul edilmiş konstitusion dəyişikliklərdən biri vətəndaşların Konstitusiyaya Məhkəməsinə bilavasitə müraciət etmək hüququnun təsbit edilməsi oldu. Artıq hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada Konstitusiyaya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə şikayət verə bilər. Məsələn, məhkəmə müdafiə vasitələri tükəndikdən sonra, yaxud məhkəməyə müraciət etmək hüququ təmin edilmədikdə, habelə konstitusiyaya hüquqlarının məhkəmələr vasitəsilə hüquq müdafiəsi ərizəçiyə mühüm və bərpaedilməz ziyan vurulmasının qarşısını ala bilmədikdə vətəndaşın verdiyi şikayətlərə Konstitusiyaya Məhkəməsinə baxıla bilər. Bu qaydanın müəyyən edilməsi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sisteminin daha bir təminatıdır [5].

2009-cu il 18 mart tarixində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədilə keçirilmiş ümumxalq səsverməsi (referendum) nəticəsində ölkəmizin Əsas Qanununa insan hüquqlarının, o cümlədən uşaq hüquqlarının təmini baxımından mühüm normaların əlavə edilməsi mütərəqqi bir hadisə kimi qəbul edilməlidir.

Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklərin digər qismi isə beynəlxalq hüququn ümumtanınmış prinsip və normalarına uyğun olaraq insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli təmini ilə bağlıdır. 25-ci maddəyə edilən əlavələr də insan hüquqlarının əsasını təşkil edən və hər bir hüququn bir növ ayrılmaz elementi olan ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq hüququnun daha etibarlı təmininə şərait yaradır. 25-ci maddəyə görə dövlət irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. Bu maddəyə edilən əlavəyə görə “Heç kəsə yuxarıda göstərilən əsaslara görə zərər vurula bilməz, güzəştlər və imtiyazlar verilə bilməz, yaxud güzəştlərin və imtiyazların verilməsindən imtina oluna bilməz”. Eləcə də digər əlavədə göstərilir ki, “Hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən dövlət orqanları və dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin daşıyıcıları ilə münasibətlərdə hər kəsin bərabər hüquqları təmin edilir”. Bu əlavələr Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının ayrı-seçkiliyin ümumi şəkildə qadağan olunmasına dair 12 sayılı protokolunun tələblərinə tamamilə uyğundur.

Konstitusiyada məhkəmə hakimiyyətinin daha səmərəli həyata keçirilməsinə xidmət edən bir sıra mühüm yeni müddəalar da əksini tapmışdır. 125-ci maddəyə edilən əlavəyə görə “Məhkəmə

icraaatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir". 129-cu maddəyə edilən əlavələrə görə isə "Məhkəmə qərarlarının icra olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur, məhkəmə qərarı əsaslandırılmalı və sübuta yetirilmiş olmalıdır". Bu əlavə məhkəmə qərarlarının təsir gücünün və səmərəliliyinin daha yüksək səviyyədə təminatına, məhkəmə qərarlarının icrası sahəsində bəzi problemlə məqamların tamamilə aradan qaldırılmasına xidmət edir [3].

Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən silahlı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğal olunmuş, bir milyondan artıq soydaşımız adi insan hüquqlarından məhrum edilmişdir. Vaxtilə ölkəmizdə insanların həyatını təhlükəyə məruz qoyan hərə-mərclik, qanunsuz silahlı birləşmələrin mövcudluğu, əhalidə qanunsuz silahların cəmləşməsi, terrorçuluq və mütəşəkkil cinayətkarlığın tüğyan etməsi insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi surətdə pozulmasına gətirib çıxarmışdı. Bu vəziyyət Azərbaycan xalqını vətəndaş müharibəsi həddinə çatdırmış, milli dövlətçiliyinin itirilməsi təhlükəsi qarşısında qoymuşdu. Azərbaycan dövləti ərəzi bütövlüyünün, qaçqınların və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqlarının tam bərpası üçün sülhsevər siyasət apararaq atəşkəsə nail olmuş, ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində və digər beynəlxalq təşkilatlar xətti ilə ardıcıl və məqsədyönlü iş görür.

İnsan hüquqları və əsas azadlıqların qorunması və təşviq edilməsi sahəsində ölkəmiz BMT-nin İnsan Hüquqları Şurası və İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarının Ofisi, Avropa Şurası, ATƏT, Avropa İttifaqı kimi beynəlxalq təşkilatlarla fəal əməkdaşlıq edir. Azərbaycan bütün insan hüquqları və əsas azadlıqların universallıq, qarşılıqlı bağlılıq və bölünməzlik prinsiplərinə sadıqdır. Ölkənin beynəlxalq öhdəlikləri nəzərə alınaraq, milli qanunvericilik, insan hüquqları və əsas azadlıqlarının qorunması da daxil olmaqla, inkişaf etdirilmiş və beynəlxalq standartlara çatdırılmışdır. Beynəlxalq təşkilat və mexanizmlərin verdiyi tövsiyələr də qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsində nəzərə alınmışdır.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ilin 2 mart tarixində BMT-nin üzvlüyünə qəbul edildikdən sonra elə həmin il mayın 6-da Azərbaycanın BMT nəzdində Daimi Nümayəndəliyi açılmışdır. Azərbaycan Respublikası BMT-nin üzvü olduğundan sonra bu qurumla hərtərəfli əməkdaşlıq edir və BMT strukturlarında fəal surətdə təmsil olunur. 12 noyabr 1995-ci il tarixdə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında da həmçinin beynəlxalq hüquqla milli hüququn münasibətini müəyyən edən normalar təsbit olunmuşdur.

Belə ki, Konstitusiyanın 7-ci, 10-cu və 12-ci maddələri, 95-ci maddəsinin 4-cü bəndi, 109-cu maddəsinin 17-ci bəndi, 109-cu maddəsinin 30-cu bəndi, 148-ci maddəsinin II hissəsi, 151-ci maddəsi və digər normaları beynəlxalq hüquqla bağlı müxtəlif məsələləri tənzim edir. Bunların içərisində mərkəzi yeri 10-cu, 148-ci (II hissəsi), 151-ci maddələri tutur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 10-cu maddəsi beynəlxalq münasibətlərin prinsiplərini müəyyən edir. Belə ki, həmin maddəyə əsasən, Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətini hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur [1].

Konstitusiyanın 148-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Konstitusiyanın 151-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları" fəslinin bir çox maddələrində insan hüquq və azadlıqları sadalanır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 48-ci maddəsi vicdan azadlığı prinsipini təsbit edir. Konstitusiyaya əsasən hər kəsin vicdan azadlığı vardır. Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və ya yaymaq hüququ vardır. Konstitusiyanın bu maddəsi Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin 18-ci maddəsi, vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 18-ci maddəsi, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 9-cu maddəsi ilə həmahəngdir.

Bibliografiya

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. - Bakı: Hüquq yayın evi, 2018. - 63 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi. Hüquqi aktların vahid elektron bazası. [Elektron resurs]. URL: <http://www.e-qanun.az/> (müraciət tarixi: 03.08.2021)
3. Cəlilbəyli İ. Beynəlxalq hüquq, idarəçilik və iqtisadiyyat. - Bakı, 2010. - 193 s.
4. Hüseynov L.H. Beynəlxalq hüquq. - Bakı: Qanun, 2012. - 368 s.
5. Səfixanlı A. Azərbaycan Respublikasının iştirakçısı olduğu beynəlxalq konvensiyaların milli qanunvericilikdə təsbiti. - Bakı: Qanun, 2003. - 58 s.
6. Süleymanova E.T. İnsan hüquqları: mühazirələr toplusu: dərs vəsaiti. - Bakı: Bakı Univesiteti Nəşriyyatı, 2014. - 360 s.

Kalashova Kh.Kh. ♦

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2021.64.52-58

UDC 342.7

Legal reforms implemented to ensure human rights and freedoms in the Republic of Azerbaijan

Abstract: In general, the human rights problem has been included in the agenda of the 21st century as the most important global problem, the solution of which depends on the solution of other common problems of people. Certain international and domestic legal conditions have been created in this area. Human rights are inseparable. No one can deprive a person of his natural rights - to live, personal immunity, free choice of his life activity, freedom of conscience, opinion, belief, etc. It is impossible to imagine modern life without human rights, based on the principles of freedom, equality, justice and universal character.

In the article, the main human and civil rights and freedoms arising from the Constitution of the Republic of Azerbaijan and the existing legislative base for their effective provision were widely interpreted.

Keywords: Constitution; law; order; edict; human rights; legal state; international agreement; convention; judicial authority.

♦ **Kalashova Khayala Khaqani** – Senior Scientific researcher of the Department for “The legal provision of state security” of the Institute of Law and Human Rights of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Azerbaijan). Email: xayala_kalashova@yahoo.com

References

1. The Constitution of the Republic of Azerbaijan. Baku, Huquq Publ., 2018, 63 p. (in Azerbaijani)
2. Ministry of Justice of the Republic of Azerbaijan. Unified electronic database of legal acts. URL: <http://www.e-qanun.az/> (in Azerbaijani) (accessed: 03.08.2021).
3. Jalilbeyli I. International law, management and economics. Baku, 2010, 193 p. (in Azerbaijani).
4. Huseynov L. International law. Baku, Qanun Publ., 2012, 368 p. (in Azerbaijani).
5. Safikhanli A. Establishment of international conventions to which the Republic of Azerbaijan is a party in national legislation. Baku, Qanun Publ., 2003, 58 p. (in Azerbaijani).
6. Suleymanova E. Human rights (collection of lectures): textbook. Baku, BSU Publ., 2014, 360 p. (in Azerbaijani).

Калашова Х.Х. ♦

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2021.64.52-58

УДК 342.7

Правовые реформы, осуществляемые в направлении обеспечения прав и свобод человека в Азербайджанской Республике

Аннотация: В целом проблема прав человека как важнейшая глобальная проблема включена в повестку дня XXI века, решение которой зависит от решения других общих проблем людей. В этой сфере созданы определенные международные и межгосударственные правовые условия. Права человека неотделимы. Никто не может лишить человека его естественных прав - права на жизнь, личной неприкосновенности, свободного выбора своей жизненной деятельности, свободы совести, мнений, убеждений и так далее. Современную жизнь невозможно представить без прав человека, основанных на принципах свободы, равенства, справедливости и носящих всеобщий характер.

В представленной статье были подробно разъяснены основные права и свободы человека и гражданина, вытекающие из Конституции Азербайджанской Республики, и существующая законодательная база для их эффективного обеспечения.

Ключевые слова: Конституция; закон; распоряжение; указ; права человека; правовое государство; международный договор; конвенция; судебная власть.

Библиография

1. Конституция Азербайджанской Республики. - Баку: Хугуг, 2018. - 63 с. (на азерб. яз.).
2. Министерство юстиции Азербайджанской Республики. Единая электронная база данных правовых актов. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.e-qanun.az/> (на азерб. яз.) (дата обращения: 03.08.2021).

♦ **Калашова Хаяля Хагани кызы** – старший научный сотрудник, отдела «Правовое обеспечение государственной безопасности», Института права и прав человека НАНА (Азербайджан). E-mail: haayala_kalashova@yahoo.com

3. Джалилбейли И. Международное право, менеджмент и экономика. - Баку, 2010. - 193 с. (на азерб. яз.)
4. Гусейнов Л. Международное право. - Баку: Ганун, 2012. - 368 с. (на азерб. яз.).
5. Сафиханлы А. Установление международных конвенций, участником которых является Азербайджанская Республика, в национальном законодательстве. - Баку: Ганун, 2003. - 58 с. (на азерб. яз.)
6. Сулейманова Е. Права человека (сборник лекций). Учебное пособие. – Баку: БГУ, 2014. - 360 с. (на азерб. яз.).